Renaissance

Renaissance

Hergeboorte van de belangstelling voor de klassieke cultuur
Geschreven door Roeland Harms

De term renaissance is afkomstig van het Italiaanse *rinascita* en betekent letterlijk: hergeboorte of wedergeboorte. Het gaat daarbij specifiek om een hergeboorte van de belangstelling voor de klassieke cultuur. Met de renaissance wordt een culturele beweging aangeduid die rond 1300 ontstond in Italië. Tot ongeveer 1490 manifesteerde de renaissance zich vooral in dit land. Daarna verspreidde het gedachtegoed zich in West- en Midden-Europa. In de Zuidelijke Nederlanden begint de renaissance rond 1550, om na de Opstand naar het Noorden op te klimmen, en in grote lijnen eindigt de stroming rond 1700.

Hergeboorte van de Klassieke tijd

Met de term renaissance worden in de Europese literatuur- en kunstgeschiedenis de periode én de stroming aangeduid waarin Griekse en Romeinse mythen over helden en goden, zoals Herakles en Athena, opnieuw populair werden. Klassieke dichters als Homerus, Vergilius, Ovidius en Sappho werden meer dan vijftien eeuwen na hun dood een bron van inspiratie voor Italiaanse en Franse schrijvers als Petrarca, Nogarola, Ronsard en Du Bellay. Ook schilders en beeldhouwers als Michelangelo, Da Vinci, en Gentileschi lieten zich door de oudheid inspireren. Kunstenaars grepen massaal terug naar de Griekse en Latijnse bronnen (*ad fontes*), om daarin te kunnen lezen hoe zij dienden te schrijven, schilderen of beeldhouwen.

Francesco Petrarca

Eén van de eersten die zich expliciet afzette tegen de periode vóór hem was de dichter Francesco Petrarca (1304-1374), afkomstig uit Florence. Petrarca beschouwde de middeleeuwen als een donkere tijd en creëerde zo een scherp contrast met zijn eigen tijd. Hij was een groot bewonderaar van de Romeinse staatsman en schrijver Cicero, en trachtte hem en andere schrijvers uit de klassieke oudheid te imiteren. In zijn werk stelde Petrarca de individuele verantwoordelijkheid en menselijke waardigheid voorop en daarom wordt hij ook wel gezien als een van de eerste humanisten. Het begrip humanisme is afgeleid van de antieke Romeinse uitdrukking *studia humanitatis* – de menswetenschappen –, een academisch pakket waarin vijf vakken centraal stonden: grammatica, retorica, poëzie, ethiek en geschiedenis. In deze vakken was veel aandacht voor taal, omdat men ervan uitging dat de mens zich van de dieren onderscheidde door taal, en dat de bestudering van precies deze vakken de mens dus kon ‘vervolmaken’

Petrarca beschouwde zichzelf in de eerste plaats als een dichter en werd beroemd met zijn *Canzoniere*: liefdessonnetten, geschreven in de Italiaanse volkstaal, over de onbereikbare geliefde Laura. In andere Europese landen zouden deze gedichten volop geïmiteerd worden. In de Nederlandse Republiek schreven onder meer Justus de Harduwijn en P.C. Hooft veel liefdesgedichten met petrarkistische elementen. Deze petrarkistische gedichten waren zo populair dat er een ironische tegenstroming ontstond in de vorm van het burleske of de barok. Deze kunstenaars en dichters verwierpen of ridiculiseerden de klassieke idealen van volmaaktheid, zuiverheid, evenwicht en beschaving als onhaalbaar of onwenselijk. De bekendste Nederlandse schrijver van deze burleske gedichten was Willem Godschalck van Focquenbroch.

Een mannelijke dichtkunst?

Het petrarkistische liefdesgedicht illustreert tevens dat de dichtkunst werd beheerst door mannen. In het petrarkistische model smachtte een man immers naar een afstandelijke, koele vrouw die hij in geuren en kleuren beschreef. Het werd ongepast gevonden dat een vrouwelijke dichter dat beeld omkeerde en de prachtige gelaatstrekken van een afstandelijke man beschreef. Toch waren er genoeg vrouwen die met Petrarca aan de haal gingen, al werd hun werk niet altijd gepubliceerd. Zij moesten speels variëren op het genre om het hun vrouwelijke visie te laten vertolken. Zo konden de Italiaanse dichters Vittoria Colonna (1490–1547) en Veronica Gambara (1485–1550) wél hun liefde uitspreken in een gedicht voor hun gesneuvelde echtgenoten. Omdat ze met hen getrouwd waren geweest konden ze immers niet beticht worden van een onfatsoenlijk gedicht, wat wel gebeurd zou zijn als ze over een onbereikbare, mysterieuze geliefde hadden gedicht. De Amsterdamse Katharina Questiers hanteerde een andere strategie, door haar sonnetten vanuit het perspectief van de onbereikbare geliefde te schrijven. Zij beschreef zichzelf als frigide en voelde zich daar heel goed bij:

> Neen, het Ys dat past my best, al valt het meenigh suur;
> Uw borst, gelijk Robijn een blaakend minne-vuur.
> Een minnaar moet geen smert noch ongemakken vreesen.
> …
> Soo dwinght hy ’t harde hert hem end’lijk te geneesen.

(‘Aen J.D.H., Doen hij sijn Robijn voor mijn Diamant-Ringh wilde ruylen’. In *The Defiant Muse: Dutch and Flemish Feminist Poems from the Middle Ages to the Present*, redactie Maaike Meijer. New York: The Feminist Press, 1998.)

Kortom: live with it.

Wat is de Renaissance? In 5 minuten!

In vier punten wordt behandeld wat de Renaissance is: kunst, literatuur, geneeskunde en astronomie.

Vlogboek - Renaissance: kenmerken, emblematiek en sonnet

In deze video bespreekt Jörgen de kenmerken van de Renaissance: van vaste regels tot aan vernieuwende genres als emblematiek en het sonnet. De besproken werken zijn Jacob Cats - *Sinne- en minnebeelden*, Roemer Visscher - *Sinnepoppen*, P.C. Hooft *Emblemata amatoria* en Justus de Harduwijn - *De weerliicke liefden tot Roose-mond*. Met zijdelingse aandacht voor Dan Brown - *The Da Vinci Code*.

Verder lezen

- M.A. Schenkeveld van der Dussen, ‘Liefdestalen van vrouwelijke auteurs’. In: *Literatuur* 12 (1995), p. 335-340.

https://www.literatuurgeschiedenis.org/17e-eeuw/renaissance